



TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ

THE FORESTERS' ASSOCIATION OF TURKEY

Yeşili görmeyen gözler, renk zevkinden mahrumdur.



Latmos (Beşparmak) Dağları'ndaki Madencilik Faaliyetlerine İlişkin Rapor

Hazırlayan: Prof. Dr. Barbaros YAMAN

1. GİRİŞ

Latmos (Beşparmak Dağları), Bafa Gölü'nün doğusunda, Aydın ve Muğla illeri sınırlarında yer alan jeolojik, arkeolojik ve ekolojik açıdan benzersiz bir bölgedir. Son yıllarda bölgede planlanan taş ve maden ocakları, bu özel alanın tahribatına yönelik endişeleri artırmıştır. Bu rapor, Latmos Dağları'nın korunması gerekliliğini bilimsel veriler, arkeolojik bulgular ve ekolojik analizler ışığında ortaya koymayı amaçlamaktadır.



Harita Kaynağı: <https://www.latmos-felsbilder.de/0201.php?l=eng>

2. LATMOS'U ÖZEL KILAN ÖZELLİKLER

A. Arkeolojik Değer

a. Prehistorik Kaya Resimleri

Latmos Dağları (Beşparmak Dağları), tarih öncesi kaya resimleri ile dünya çapında önem taşımaktadır. Bu kaya resimleri, geç neolitik dönemden kalkolitik döneme kadar (M.Ö. 6000-5000) uzanan bir zaman dilimine tarihlendirilmiştir. Bu resimler, Anadolu'da tarım toplumlarının erken dönem sembolizmini yansıtan eşsiz örnekler olarak kabul edilmektedir. Resimlerde av sahneleri yerine aile, doğum ve ritüel temaları işlenmiştir. Bu da bölgenin kültürel evrimdeki önemli rolünü ortaya koymaktadır. Ön Asya'da yeni bir kaya resimleri alanı oluşturan Latmos Dağları, kaya resmi sanatında benzersizdir ve bu nedenle yeni bir kültür (Beşparmak Kültürü) olarak nitelendirilmektedir. Buzul Çağı'nda Batı Avrupa'da genellikle hayvan resimleri ağırlıklı mağara resimlerine kıyasla, Beşparmak resimlerinin ana



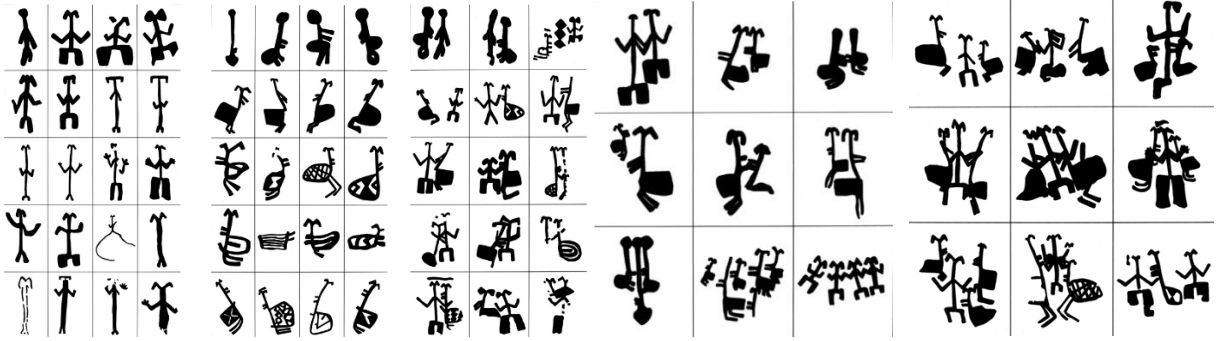
TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ

THE FORESTERS' ASSOCIATION OF TURKEY

Yeşili görmeyen gözler, renk zevkinden mahrumdur.



teması insandır. Bu resimler, insanı birey olarak değil, toplumun bir üyesi olarak göstermektedir. Çok sayıda çiftin ele alınmasından da anlaşıldığı üzere, resimlerde kadın ve erkek arasındaki ilişki ön plandadır. Konu, aile ve ailenin devamı ya da başka bir deyişle doğurganlıktır [Dr. Anneliese Peschlow, Alman Arkeoloji Enstitüsü, <https://www.latmos-felsbilder.de/01.php?l=eng>]. Aşağıda, Latmos Dağları'ndaki tarih öncesi resimlerden erkek ve kadın figürleri ile kadın ve erkeklerden oluşan grup resimleri görülmektedir.



Resim Kaynağı: <https://www.latmos-felsbilder.de/01.php?l=eng>.

b. Antik Yerleşimler ve Kaleler

Bölgede Bizans dönemine ait manastırlar, kale kalıntıları ve Helenistik dönem izleri bulunmaktadır. Bu kalıntılar, Latmos'un arkeolojik katmanlaşmasını zenginleştirmektedir.

B. Jeolojik Yapı

Latmos, kuzeydeki Büyük Menderes vadisi ile güneydeki İlbir (Grion) dağları arasında bir sürgü misali yer alan vahşi ve uçurumlu gnays, granit ve şist kütleleri ile jeomorfolojik açıdan dikkat çeken bir bölgedir.

a. Granitik Kayalıklar

Peribacalarını andıran erozyon formları ve jeolojik yaşı 550 milyon yıla uzanan granitik kayaçlarla kaplıdır. Bu yapılar, Dünya'da nadir görülen bir jeomorfoloji sunmaktadır.

b. Mikro İklim Alanları

Kaya yarıkları ve vadiler, çevrelerindeki daha geniş ekosistemlerden farklı mikro iklim koşulları sunarak eşsiz mikro-habitatlar oluşturmaktadır. Bu alanlar, sıcaklık, nem ve rüzgâr rejimleri açısından kendine özgü özellikler taşıdığı için birçok endemik türün sığınak noktası haline gelmektedir. Kaya yarıkları, büyük sıcaklık dalgalanmalarına karşı koruma sağlayarak kurak koşullarda dahi nemin muhafaza edilmesine yardımcı olmaktadır. Vadiler ise hava akımlarını yönlendirerek belirli mikro iklim alanları yaratmakta ve sıcaklık stresini azaltarak hassas türlerin yaşamasına olanak tanımaktadır. Bu nedenlerle, kaya yarıkları ve vadiler

biyolojik çeşitliliğin korunması açısından kritik öneme sahiptir ve özellikle nadir ve lokalize türler için güvenli habitatlar sunmaktadır.

C. Ekolojik Zenginlik

Latmos Dağları, Türkiye'nin bitki coğrafyası açısından büyük bir öneme sahip olan Akdeniz Fitocoğrafik Bölgesi'nde yer almaktadır. Bu bölge, Türkiye'nin üç büyük flora alanından biri olarak kabul edilir ve zengin bitki çeşitliliğiyle dikkat çeker. Latmos Dağları, Akdeniz Fitocoğrafik Bölgesi'nin karakteristik özelliklerini büyük ölçüde yansıtan bir ekosisteme sahiptir. Akdeniz ikliminin tipik özelliklerini taşıyan makilikler, kızılçam ve fıstıkçamı ormanları, endemik bitki türleri ve çeşitli maki formasyonları yanı sıra yüksek rakımlarda dağlık flora elemanları ile kaplıdır. Hem bitki örtüsü hem de doğal peyzajıyla Akdeniz Fitocoğrafik Bölgesi'nin eşsiz güzelliklerini ve biyolojik zenginliğini sergileyen Latmos Dağları, doğa koruma açısından büyük bir değer taşımakta ve biyolojik çeşitliliğin korunması için önemli bir alan olarak öne çıkmaktadır.

a. Flora, Fauna ve Endemik Türler

Latmos Bölgesi florası; 91 familya altında sınıflandırılan 296 cins, 388 tür, 79 alttür ve 29 varyete ile dikkat çeken çarpıcı bir çeşitlilik sunar. Bu botanik zenginlik, bölgenin faunasında da nadir kuş, memeli ve sürüngen türlerinin varlığını destekleyerek ekolojik dengenin korunduğunu gösterir. Yapılan araştırmalarda, bölgede 180 kuş, 22 sürüngen, 4 amfibi ve 20 memeli türü tespit edilmiştir. Batı Anadolu'da ancak sınırlı alanlarda gözlemlenebilen bu yüksek omurgalı türler, özellikle ekosistem bütünlüğünün sağlığını simgeleyen "şemsiye türler" olarak tanımlanır. Memeliler ve kuşlar, bu bağlamda bölgenin ekolojik istikrarının en kritik göstergeleridir. Latmos'un barındırdığı bu benzersiz biyolojik çeşitlilik, onu Batı Anadolu coğrafyasında eşsiz bir doğal miras ve koruma önceliği taşıyan bir alan haline getirmektedir.

Latmos bölgesi sınırları içerisinde sistematik botanikçiler tarafından gerçekleştirilen flora çalışmalarında çok sayıda endemik bitki taksonu tespit edilmiştir. 2024 yılında gerçekleştirilen yeni bir çalışmada, dünyada sadece Latmos bölgesi sınırları içerisinde yayılış gösteren endemik Latmos kazgagası (*Corydalis varolaydinii* Yıldırım) yeni bir tür olarak bilim dünyasına kazandırılmıştır [T. Özdöl, K. Akbaş, H. Yıldırım, *Corydalis varolaydinii* (Papaveraceae), a New Species from Southwestern Turkey in *Annales Botanici Fennici* · August 2024]. Ayrıca bu bölgede *Quercus aucheri* Jaub. & Spach, *Alnus orientalis* Decne var. *pubescens* Dippel, *Stachys cretica* L. subsp. *smyrnaea* Rech., *Sedum lydium* Boiss., *Crocus biflorus* Miller subsp. *caricus* Kerndorff & Pasche, *Crocus biflorus* Miller subsp. *ionopharynx* Kernd. & Pasche, *Dianthus lydus* Boiss., *Gypsophila tubulosa* (Jaub et Spach) Boiss., *Silene splendens* Boiss., *Ferulago humilis* Boiss., *Cyclamen mirabile* Hildebr., *Verbascum lydium* Boiss. var. *lydium* Boiss., *Ziziphora taurica* Bieb. subsp. *cleonioides* (Boiss.) Davis, *Veronica donii* Rompp. gibi endemik türler de yayılış göstermektedir [O. Ürker, Bafa Gölü Çevresi ve Beşparmak Dağları Vegetasyonu ve Florası Araştırma Raporu, Bafa Gölü Havzasında Toplum Destekli Ekoturizm Faaliyetlerinin Belirlenmesi Projesi, 2015].



TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ

THE FORESTERS' ASSOCIATION OF TURKEY

Yeşili görmeyen gözler, renk zevkinden mahrumdur.



b. Yaşlı Fıstık Çamı (*Pinus pinea*) Ormanları

Latmos Dağları'nda ana kaya, toprak yapısı ve iklimin uygun olduğu yerlerde kızılçam ormanlarının yerini fıstık çamı (*Pinus pinea*) ormanları almaktadır. Fıstık çamı ormanları, Türkiye'deki en geniş yayılışlarından birini (yaklaşık 20 bin hektar) bu bölgede göstererek yöre halkının en önemli geçim kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Buradaki yüzlerce yıllık yaşlı fıstık çamları, Akdeniz havzasındaki yaşlı ağaç topluluklarından birini oluşturmuştur. Bu ağaçlar, karbon depolama ve habitat koruma açısından kritik öneme sahiptir. Aynı zamanda hem ekoturizm hem de bilimsel çalışmalar açısından önem arz etmektedir.



Fotoğraf Kaynağı: <https://haber.adu.edu.tr/haber/adu-latmos-u-dunyaya-tanitacak-1000044527>

c. Nesli Tehlikedeki Türler

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (DKMP) uzmanlarınca gerçekleştirilen çalışmalara göre, DKMP 4. Bölge Müdürlüğü'ne bağlı Aydın ve Muğla illeri sınırlarında bulunan Latmos bölgesi, sahip olduğu coğrafi özellikleri nedeniyle Anadolu leoparı (*Panthera pardus tulliana*) gibi nesli tehlike altındaki türlerin potansiyel yaşam alanıdır.

3. MADENCİLİK FAALİYETLERİNİN OLASI ETKİLERİ

A. Arkeolojik Tahribat

Patlatma ve kazı çalışmaları, kaya resimlerinin bulunduğu hassas yapıları geri dönüşümsüz şekilde yok edecektir.



TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ

THE FORESTERS' ASSOCIATION OF TURKEY

Yeşili görmeyen gözler, renk zevkinden mahrumdur.



B. Ekolojik Riskler

a. Habitat Parçalanması

Açık ocak madenciliği, endemik bitkilerin yaşam alanlarını parçalayarak türlerin yok olmasına yol açacak, civar ekosistemlerde de bozulmalara neden olacaktır. Ayrıca yaban hayvanlarının habitatları da parçalanacaktır.

b. Su Kirliliği

Maden atıklarının Bafa Gölü'ne karışma riski, bölgedeki su ekosistemini tehdit edecektir.

c. Toprak Erozyonu

Bitki örtüsünün yok edilmesi, toprak erozyonu hızlandırarak tarım arazilerini olumsuz yönde etkileyecektir.

d. İklim Değişikliği Üzerine Etkiler

Yaşlı ormanların kesilmesi, bölgenin karbon yutak kapasitesini azaltacak ve küresel ısınmayı tetikleyecektir.

4. HUKUKİ VE ULUSLARARASI YÜKÜMLÜLÜKLER

A. Ulusal Mevzuat

Latmos Antik Kenti'nin de bulunduğu bölgede yer alan Bafa Gölü, zengin doğal ve kültürel kaynak değerleri nedeniyle 08.07.1994 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile 12.281 hektarlık alanı kapsayacak şekilde Tabiat Parkı olarak ilan edilmiştir. Bafa Gölü Tabiat Parkı sınırları içerisinde Bafa Gölü ve göl kıyı kenar çizgisinden itibaren 250 metrelik kıyı bandı 1. Derece Doğal Sit Alanı'dır. Ayrıca, alan içerisindeki Heraklia ve Latmos antik kentleri de 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı kapsamındadır [T.C. Söke Kaymakamlığı]. Arkeolojik Sit Alanı'nın bir bölümü Tabiat Parkı sınırları içerisinde yer almaktadır. Bu bölgede yapılacak madencilik faaliyetleri, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na aykırıdır.

B. Uluslararası Sözleşmeler

Türkiye'nin taraf olduğu BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Bern Sözleşmesi (Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi) ve Barselona Sözleşmesi (Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi) bölgenin korunmasını zorunlu kılmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Latmos Dağları'nda 1994'ten beri Anneliese Peschlow-Bindokat tarafından bulunan kaya resimleri Anadolu'da son yılların en büyük tarihöncesi arkeolojik buluntularından biridir. Latmos Bölgesi aynı zamanda Batı Anadolu'nun biyolojik zenginliğini yansıtan önemli ekosistemleri içermektedir. Bafa Gölü'nü de kapsayan Latmos Dağları'nın bulunduğu bölge:

a) İnsanın yaratıcı dehasının üst düzeyde bir temsilcisi olması, b) Dünyanın bir kültür



TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ

THE FORESTERS' ASSOCIATION OF TURKEY

Yeşili görmeyen gözler, renk zevkinden mahrumdur.



bölgesinde veya bir dönemde mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, kent planlama veya peyzaj tasarımı alanlarında önemli gelişmelere, insani değer alışverişlerine tanıklık etmesi, c) Yaşayan veya yok olan bir kültür geleneğinin veya uygarlığın ünik veya olağanüstü, ender rastlanan bir temsilcisi olması, d) Bir yapı tipinin seçkin bir örneği, ya da insanlık tarihinin önemli bir aşamasını veya aşamalarını gösteren bir mimari veya teknolojik bütünün veya peyzajın örneği olması, e) Geri dönülmez bir değişim karşısında hassaslaşmış olan bir kültürün veya kültürlerin temsilcisi olan, geleneksel insan yerleşimi veya arazi kullanımının seçkin bir örneği olması, f) Uluslararası önem taşıyan sanatsal veya edebi eserler, inançlar, yaşayan gelenekler ve olaylarla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olması, g) Mükemmellik derecesinde eşsiz doğal oluşum veya olaylara veya nadir doğal güzelliğe ve estetik değere sahip olması, h) Yaşamla ilgili kanıtlar, önemli jeomorfik veya fizyografik özellikler, kıtaların oluşumu sürecinde halen de devam eden jeolojik hareketler dahil olmak üzere Dünya tarihinin önemli aşamalarını veya dönemlerini temsil eden olağanüstü örnekler olması, i) Karasal, tatlı su, kıyısal ve denizsel ekosistemlerin ve hayvan ve bitki topluluklarının evrim ve gelişiminde süregelen önemli ekolojik ve biyolojik süreçlerin olağanüstü örneklerini temsil etmesi, j) Bilim veya korumacılık açısından olağanüstü evrensel değere sahip soyu tehlikede olan türleri barındıran yerler de dâhil olmak üzere, biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için en önemli ve değerli doğal habitata sahip olması gibi çok sayıda nedenle mutlak korunması gereken bir bölgedir.

Latmos Dağları'nda gerçekleştirilecek madencilik faaliyetleri, ormanlara ve diğer ekosistemlere zarar vererek ekolojik dengeyi bozacak, arkeolojik ve tarihi dokuyu tahrip edecek ve habitat kayıpları nedeniyle biyolojik çeşitlilik kaybını hızlandıracaktır. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün "Öneri Milli Park Sahası" içinde yer alan Latmos Dağları [Yeşil Gazete], sahip olduğu 170'e yakın tarih öncesi kaya resimleri, özgün jeomorfolojik özellikleri ve yaşlı Fıstıkçamı ormanları ile insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmeli ve UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınması için çalışılmalıdır. Maden ruhsatları acilen iptal edilmeli, "**Kesin Korunacak Hassas Alan**" statüsünün sınırları genişletilmeli ve Latmos Dağları "**Tabiat Parkı**" yerine "**Tabiatı Koruma Alanı**" statüsüne alınarak hiçbir madencilik faaliyetine izin verilmemelidir. 05.03.2025